

F. L. Čelakovský, A. S. Puškin a F. Chopin – zrozenci téže doby

Oba básnické zjevy spojuje zakladatelství novodobých literatur: vychází z jejich talentů a opírá se o znalost cizích řečí a literatur přispívající ke vzájemnosti literárního myšlení v Evropě. O jedenáct let mladší hudební skladatel symbolizuje vzájemnost evropského hudebního myšlení. Chopin a Puškin se nedožili ani čtyřicítky, Čelakovský se dočkal třiapadesáti let. Byli vrstevníci, nesouměřitelní.

Dodnes jsou Strakonice proslavené obrozenskou divadelní hrou J. K. Tyla o zpychlém a po trestu nakonec pokorném dudákovi. Na strakonického rodáka však dnes vzpomenu jen občas děti, recitující ve škole čítankovou poezii minulosti. F. L. Čelakovský, syn tesařův, narozený 7. 3. 1799, je téměř zapomenut. Zatímco jeho o tři měsíce mladšího ruského současníka A. S. Puškina a o jedenáct let mladšího F. Chopina letos vzpomíná celý kulturní svět.

Čelakovský, obrozenský básník, učenec, překladatel a kritik se stal zdrojem zájmu českého národního obrození o ruskou slovesnost a byl vedle J. Kollára první velký zjev novodobé české literatury. V osmnácti studuje filozofii v Praze a později v Linci. Živil se vychovatelstvím, redigoval *Pražské noviny* a *Českou včelu* a byl suplujícím profesorem české řeči a literatury na univerzitě v Praze. Obou funkcí byl zbaven koncem r. 1835 po stížnosti ruského vyslance ve Vídni na *Pražské noviny* (kde Čelakovský kriticky komentoval zprávu o carově řeči k poraženým polským povstalcům). Knihovník knížete R. Kinského se stal r. 1842 profesorem slovanské filologie ve Vratislavi a od r. 1849 do konce života (1852) nakonec na pražské univerzitě.

V době, kdy Puškin umírá, Čelakovský patří k nejlepším znalcům slovanských řečí, literatur a folkloru. Jako překladatel měl snahu vázat se na estetické rysy lidové slovesnosti. Překládá a uvádí jak slovanskou folklorní poezii, tak díla evropského preromantismu: *Listové z dávnověkosti* od J. G. Herdera (1823), Goethovo drama *Márinka* (1827) a básnickou povídku W. Scotta *Panna jezerní* (1828). Odborné práce Čelakovského se vztahovaly zejména k folkloru: do třísvazkového výboru *Slovanské národní písně* (1822-27) zařadil sběratel kromě písní českých, moravských a slovenských texty a paralelní překlady písní ruských, ukrajinských, polských, srbských, slovinských a bulharských. Od počátku ho zajímaly typické národní odstíny, odlišné jazykové idiomy i poetické zvláštnosti.

Vrcholem jeho básnické činnosti se stala tzv. ohlasová poezie. Roku 1829 vznikl *Ohlas písní ruských* (přibližně během dvou měsíců pod dojmem ruského vítězství nad Turkey). V předmluvě k následujícímu *Ohlasu písní českých* Čelakovský prokazuje smysl pro styl ruské poezie, když sám podává srovnání různého charakteru ohlasových písní: „...onen (*Ohlas písní ruských* – K. L.) jest nejvíc epické, náš ale lyrické povahy, onen jest více rozjímavý..., tento zas jest prchavější, hravější.“ Dotýká se i předpokládané čtenářské recepce: „Čítání písní ruských... podobá se procházce hlubokými hvozdy, mezi hustým a vysokým stromovím,...bavení se zas písněmi českými procházce širým polem a lukami, kde oko toliko s nízkým křovím neb utěšenými hájky se potkává...“. Vybájl i nového bohatýra Kijevské Rusi Ilju Volžanína a Čurilu Plenkoviče,

opředeného v bylinách anekdotami, a vytvořil protějšek v ptákoví Velikánu Velikánoviči, který hyne na nenasytnost. Bohatýrská ruská epika tu podala obraz charakteristických zvláštností písňového ruského folkloru, tematicky rozmanitého, zachycujícího i ruský lidový život a myšlení.

Díky ohlasu přešlo přebásnění ruského lidového zpěvu do české poezie a v jeho stopách šli další obrozenci. V tematice, kompozici a jazyce Čelakovský dovedně využíval tradiční rysy ruského folkloru (slovní rusismy, nerýmovaný verš, antiteze, paralelismy, ustálená epiteta, deminutiva aj.), patrné např. při srovnání začátku originální byliny (a) a jejího ohlasu (b):

a) *Ilja Muromec a Slavik loupežník*

Jak ze slavného města Muroma, / z té dědiny Koročajeva, / jak tu byla jízda bohatýrská! – / Vypravil se Ilja Muromec Ivanovič / ke stolnému městu kyjevskému... (atd., viz: Ruské byliny. Uspoř. J. Staněk, přel. F. Vymazal. Knihovna středoškolské četby, Brno 1938).

b) *Bohatýr Muromec*

...A zpod lesa, lesa hustého / vzav se tu odněkud kůň vyjíždí, / on nevyjíždí, on větrem letí, / a na tom koni bohatýr Muromec, / Muromec ze slavného města Muroma... (atd., viz: F. L. Čelakovský: Ohlas písní ruských. Ohlas písní českých. Praha 1948).

Básnická a vědecká dvojdomost Čelakovského vycházela ze zájmu básníka o slovanství v pojetí Dobrovského i z potřeby vymanit se z přílišné závislosti na literatuře německé. Byl sběratel a vykladač slovanských přísloví (*Mudrosloví*) a písní (*Slovanské národní písně*): z jejich estetických hodnot pramenila i jeho původní tvorba epická a lyrická. Byl stoupenec Jungmannova kulturního programu, doplnil ustálenou preroomantickou literaturu, snažil se pozvednout českou literaturu do klasické řady evropských literatur.

Čelakovského *Ohlas písní ruských* vzniká současně s poérou *Poltava* (1828-29) a románem *Evžen Oněgin* (1823-31) **A. S. Puškina**. Ten shrnuje své tvůrčí snahy v tomto období s principem tzv. romantické ironie a svým veršovaným románem spojujícím národní rysy s evropskými navždy vstupuje do povědomí evropské i světové kultury. Naopak, romantickým patosem je v tomtéž roce 1831 naplněna *Revoluční etuda* (1831) **Fryderyka Chopina** (1810-1849). Jeho letošní výročí připomíná znovu fakt, že Chopin skutečně vrcholnou syntézu polské hudební tradice s evropským romantismem jako jeden z nejgeniálnějších zjevů hudebního romantismu. Ale i málo známý fakt, že na jeho klavírní hru působil učitel českého původu Vojtěch Živný (1756-1842). Jako osobnost spjatá lidsky i umělecky s národně osvobozenickou revoluční atmosférou 30. let Chopin navždy opustil r. 1830 svoji vlast. Odešel z Polska přes Prahu do Vídně, kde navázal styky i s českým hudebním virtuosem J. Slavíkem. R. 1831 se ocitl v Paříži, kde po zprávě o pádu Varšavy složil proslulou etudu c moll, zvanou *Revoluční*, s níž jsme v hudebním světě evropském spjati dodnes.

Tři léta – 1829-1831, tatáž doba. Tři osobnosti tří sousedících zemí. Vrstevníci spojení vrcholy nadšeného romantismu.

Květuše Lepilová